

луције, без идеализације и апологетства. Историографско изучавање овог темата, ипак, неће моћи заобићи сву студију, мада ће у анализи конкретних историјских факата морати друкчије и прецизније диференцирати историографско-етичка рјешења овог изузетно значајног питања.

Тихомир Кларић

ВОЈНО-ПОЛИТИЧКО САВЕТОВАЊЕ У СТОЛИЦАМА — ЗНАЧАЈ И ПОСЛЕДИЦЕ ЗА НОП, НИРО Експорт-прес, Београд, 1980, 452 стр.

У свјетлу историографских напора да се поједини важнији догађаји из устаничке 1941. године темељитије и дубље освијетле, појавила се 1980. године и књига радова под називом Војно-политичко савјетовање у Столицама — значај и последице за НОП.

Књигу је, на бази претходно одржаног научног скупа, припремила Заједница институција за новију историју народа и народности Југославије, а издавач је Експорт-прес из Београда.

На првим страницама књиге сусрећемо се са ријечима Јосипа Броза Тита, у којима се истиче да »Савјетовање у Столицама представља један од догађаја који су пресудно утицали на развој и карактер наше НОБ-е. Такви догађаји, писао је даље Тито, треба да буду предмет сталне пажње наше историографије, да се свесрдно и објективно сагледају и оцјене, како би свима могла бити доступна истина о величини борбе наших народа и народности«.

Иза уводних текстова који садрже поздравне говоре, штампана су 33 реферата које су писали истакнути научни и стручни радници, револуционари, публицисти и други аутори, а у којима је дат пресјек главних догађаја из устаничке 1941. године, са посебним нагласком на вријеме, мјесто и начин одржавања војнополитичког Савјетовања у Столицама, као и на значај доношења његових одлука и закључака. Ови редови обилују мноштвом реконструкција, анализа и оцјена које говоре:

— о мјесту и улози Комунистичке партије Југославије и Јосипа Броза Тита у припремању устанка и вођењу оружане борбе против окупатора;¹⁾

— развоју војне организације НОП-а;²⁾

1) Перо Морача, *Саветовање у Столицама* (стр. 17—29); Фабијан Трго, *Национално питање и Савјетовање у Столицама* (стр. 53—58); др Вићентије Ђорђевић, *Политички значај Савјетовања у Столицама* (стр. 91—96).

2) Милорад Б. Јанковић, *Саветовање у Столицама у стратегији НОР-а* (стр. 31—39); Обрад Вјелица, *Савјетовање у Столицама и значаје војне организације у 1941. години* (стр. 75—90); Јован Вујошевић, *Партизански начин ратовања и еволуција противпарти-*

— настанку и развоју слободних територија и формирању нове — народне власти;³⁾

— прилагођавању организације КПЈ нараслим потребама оружане борбе⁴⁾ и

— разним питањима на која је требало дати одговор у складу са природом и карактером југословенске социјалистичке револуције.⁵⁾

Књига садржи и извјестан број радова који говоре о развоју народноослободилачке борбе у појединим југословенским земљама,⁶⁾ покрајинама⁷⁾ и другим областима,⁸⁾ отпору у градовима,⁹⁾ дивер-

занске тактике 1941. године (стр. 259—270); др Гојко Миљанић, *Саветовање као један од облика руковођења у НОР-у* (стр. 271—283).

- 3) Мишо Лековић, *Мотиви одлуке руководства НОП-а о преласку на ослобођену територију западне Србије крајем лета 1941. године* (стр. 41—48); др Бранко Петрановић, *НОО 1941. године — јединство вршења власти и политичких функција* (стр. 49—53); др Душан Живковић, *Степен развоја народне власти у време Саветовања у Столицама* (стр. 59—73); др Никола Живковић, *Основне активности НОП-а на ослобођеним територијама 1941. године* (стр. 384—400).
- 4) О овоме се маргинално говори у више реферата, а особито већ наведеном реферату Пере Мораче.
- 5) Међу тим питањима се налазе — прерастање дотадашњег Главног штаба НОП одреда Југославије у Брховни штаф и формирање Главних штабова за сва национална, земаљска и покрајинска партијска руководства; увођење јединствених форми војне организације и команде; разрада плана за стварање нових слободних територија; однос према четничком покрету Драже Михаиловића итд.
- 6) др Венцеслав Глишић, *Слободна територија у западној Србији и Саветовање у Столицама* (стр. 107—113); др Расим Хурем, *Врјна организација устанка у Босни и Херцеговини и одлуке Саветовања у Столицама* (стр. 115—120); др Драго Боровчанин, *Елементи босанско-херцеговачке државности у Закључцима септембарског Саветовања 1941. године* (стр. 121—127); др Иван Јелић, *Саветовање у Столицама и неки проблеми развоја НОБ-а у Хрватској* (стр. 129—137); Здравко Клањшек, *Развитак НОБ у Словенији и Саветовање у Столицама* (стр. 139—146); др Ђуро Вујовић, *О неким карактеристикама устанка 1941. у Црној Гори прије и после Саветовања у Столицама* (стр. 147—151); др Миле Тодоровски, *Партизански одреди у Македонији 1941. године и њихово деловање* (стр. 169—185); др Вера Весковић-Вангели — Галена Куцуловска, *Облици отпора у Македонији под бугарском окупацијом* (стр. 201—214).
- 7) Ђорђе Момчиловић, *Саветовање у Столицама и развој устанка у Војводини* (стр. 215—230).
- 8) Др Владо Ивановски, *Саветовање у Столицама и стање у Вардарској Македонији септембра 1941. године* (стр. 187—199); мр Славица Хречковски, *НОБ у Славонији и Саветовање у Столицама* (стр. 231—242); Богдан Гледовић, *Саветовање у Столицама и НОБ у Санџаку* (стр. 243—258).
- 9) Славко Вукчевић, *Отпор у окупираним градовима Југославије и Саветовање у Столицама* (стр. 401—416); мр Младен Цолић, *Окупирана Југославија постала ратиште 1941. године* (стр. 285—306).

зантским дејствима,¹⁰⁾ значају партизанске штампе¹¹⁾ и пропаганде, развоју самозаштитних функција НОП-а,¹²⁾ међународном аспекту и положају НОП-а,¹³⁾ напорима нацифашистичких власти и команди да разним војним и политичким мјерама осујете развој оружане борбе,¹⁴⁾ питању контрареволуције и улози појединих квислиншких влада¹⁵⁾ итд.

Дакле, како се из изложеног види, војно-политичко Савјетовање у Столицама је разматрано и сагледавано са разних страна и аспеката развоја НОП-а. Узимани су у обзир не само догађаји у западној Србији и колубарско-подринском региону, гдје је Савјетовање одржано, него и детерминанте, везе и утицаји и изван тог подручја, нарочито укупност и међузависност догађаја, збивања и процеса на тлу цијеле окупираних земља. У више реферата истакнут је управо општејугословенски карактер НОБ-е, међусобна координација, садејство и солидарност југословенских народа и народности у најтежим и неизвјесним данима њихове историје. Анализирани су у доброј мјери и акције оних друштвених снага и организација које су се грчевито супротстављале развоју НОП-а и револуције.

Без обзира да ли пишу о ширим или ужим питањима, сви су аутори сагласни у оцјени да војно-политичко Савјетовање у Столицама спада у ред оних ратних савјетовања ЦК КПЈ и Врховног штаба, која несумњиво означавају квалитативно нове скокове у свеукупном развоју НОП-а. Историјски значај септембарског савјетовања произлази не само из чињенице што је почетни период развоја НОП-а и револуције био изузетно сложен и тежак, него, прије свега, због тога што су на овом савјетовању донијети ставови и закључци који су имали колосалне посљедице на даљи ток и развитак НОП-а. Међу тим ставовима и закључцима се налази: увођење јединствених форми војне организације за цијелу земљу и, у вези с тим, преименовање дотадашњег Главног штаба НОП одреда Југославије у Врховни штаб и формирање главних штабова НОП одреда за поједине југословенске земље и покрајине, проширивање политичке основе покрета путем стварања органа нове, народне власти и још бољег повезивања фронта и позадине, договарање о флексибилнијем дјеловању организације КПЈ и СКОЈ-а на ослобођеној и неослобођеној

10) Љубомир Бошњак, *Развој и резултати диверзантске активности партизанских јединица на комуникације и привредне објекте 1941. године* (стр. 307—324).

11) Др Борис Мокров, *Дух Столица у македонској штампи из периода НОП-а* (стр. 417—426).

12) Милан Обрадовић, *Развој самозаштитних функција НОП-а до и после Савјетовања у Столицама* (стр. 427—450).

13) Војмир Кљакловић, *Међународни аспекти Југославије до Савјетовања у Столицама* (стр. 97—106).

14) Антун Милетић, *Концепција Вермахта за гушење устанка 1941. године* (стр. 349—370); Рафаел Брчић, *Војне и политичке мјере окупатора и квислинга на гушење устанка 1941. године* (стр. 371—382).

15) Др Милан Борковић, *Контрареволуционарна улога прве квислиншке владе у Србији 1941. године* (стр. 325—348).

територији итд. Савјетовање је, дакле, обухватило најбитнија стратегијска питања војног, политичког и партијског карактера. Као такво, оно је усмјеравајуће дјеловало на даље вођење ослободилачког рата и револуције, прије свега на плану развоја једнообразне и чврсте војне организације, формације, наоружања, руковођења и планирања, међусобног повезивања и координације партизанских одреда, као и у смислу увођења јединствених назива, ознака, симбола, поздрава, итд.

По врсти, степену обраде и начину на који су писани, већина радова у овој књизи представља аналитичко-синтетички сукус вишегодишњих истраживања појединих аутора.

Најкраће речено, научни скуп и ова књига, као његов непосредни резултат, учинили су даљи продор у тематику устанка и револуционарне 1941. године, у којој су започели процеси изградње и учвршћења војне организације НОП-а, као и сва друга питања рата и револуције, која су непосредно или посредно утицала на даљи развој и коначни исход ослободилачке борбе у Југославији.

Треба очекивати да ће ова прва цјеловита књига о Савјетовању у Столицама бити нови изазов и подстицај не само научним радницима и учесницима догађаја, који ће својим новим прилазима попуњавати њене празнине, него и свим оним који се тек укључују у проучавање наше новије историје.

Поред научне, фактографске и документационе вриједности, књига има и сва својства доброг педагошког штива и вјерујемо да ће бити широко коришћена у идејном и политичком васпитању и образовању омладине, а свакако и као драга и радо читана историјска литература.

Др Здравко Антонић

ХИСТОРИЈА РАДНИЧКОГ ПОКРЕТА, НОР-а И СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ РЕВОЛУЦИЈЕ У ИСТРИ, ХРВАТСКОМ ПРИМОРЈУ И ГОРСКОМ КОТАРУ, Год. III/1980. Св. 3. Ријека, Центар за историју радничког покрета и НОР-а Истре, Хрватског приморја и Горског котара, 1980, 385. стр.

Поводом 35-годишњице сједињења Истре, Ријеке, Задра и отока са крајевима нове Југославије, 35-годишњице од формирања XIII приморско-горанске ударне дивизије и 35-годишњице формирања II поморско-обалског сектора, изашао је први број часописа ХИСТОРИЈА радничког покрета НОР-а и социјалистичке револуције у Истри, Хрватском приморју и Горском котару, 1978. године.

Издавач, Центар за историју радничког покрета и НОР-а Истре, Хрв. приморја и Горског котара, створио је покретањем овога часописа могућност за објављивање научних радова радницима Центра, као и свим сарадницима који освјетљавају историју радничког покрета,